

יום ה' כ"ב תמוז תשע"ה - (כ"ג כ"ד המזוז חזרה ישישי שב"ק)

באר הגולה 86

הלכות תפלין סימן לב

(ל) וכן נהגין. וצ"ל לעיל סימן יא קצ"ה ב: י' יקשמוסמנין הנקבים במרצע *קצין אותיות, אף-על-פי שנקל לאינו יהודי *לזמן אין חוששין, *משום דמרתת האינו יהודי פן יפיר ישראל (לא) בטביעות (יד) עין: יא עור שעברו שלא לשמו אם יש תקון לחזר לעבדו לשמו, יתבאר בטור יורה דעה (טו) סימן רעא: יב *יהיה הקלף מעור בהמה וניהי ועוף (טז) [טז] *הטהורים, *אפלו מנבלה וטרפה שללם, אכל לא מעור בהמה וניהי ועוף השמאים, דכתיב "למען תהיה *תורה ה' בפיו", ממין המתר לפיו. ולא מעור דג אפלו הוא טהור, משום דנפיש וזהמה: יג *יהיה הקלף שלם, שלא יהא בו נקבים שאין הדין עובר עליו, ויהיה שלא תהא *האות נראית בו חלוקה (יז) [יז] (לב) לשמים: יד *הספרים הדינים

באר היטב

בסוף העמוד מבני, אכל אינו מועיל אם סיעו להשחית הקצוות. ובדיעבד אפלו לא סיעו כלל פשוט, וכל-כל-פנים צריך שיאמר לעובר-בנקבים לזמן לתוף הסיר לשמה, וצ"ל פאר-צדק ס"י וקברמ"ע ס"י צד: (יד) עין. כסב הג"מ אם נתנו מקלף בעבוד לשם קצושה ויכל להניח העובר-בנקבים להוציא ולתקנו וא"צ לסיעו עוד, צ"מ מ"א: (טז) סימן רעא. דכ"ל לזמן ולתקנו, צ"מ ש"ס א' מ"ש"ש: (יז) *הטהורים. בתוספות דסוף דף יז כתב בשם תירושלמי דאפלו שאר ספרים שיש בהם שמות אסור לכתב על עוד בהמה טמאה, מ"א. בתשובת הרמ"ע סימן לו כתב דיש מצלות: דליל שליל מצוה מן המכח, ושל חיה יותר משל בהמה, ובהמה שחזשה צריך משל חיה נקלה ע"ש וכ"כ בשכנח"ג וקצ"ע. אי בהמה טמאה שנוקדה משהוהה אם ערוותיה פשו לזו"מ, או עוד בהמה טהורה שנוקדה מטמאה אי פסול לתו"מ, צ"מ בתשובת יד-אלהיו סימן ב שהצריך והקלה להחמיר. עוד של בהמה וזכרה ונרבעת אסור לכתב תו"מ, יד-אלהיו סימן לה ע"ש: (יז) לשמים. ר"ל דבשעת הכתיבה נסתם שהדין עובר עליו ואין תנאי נגד נגד אף-על-פי שנקבה נקב דק

משנה ברורה

לעשות לשמה עבד: (ל) וכן נהגין. ומהנהגת לפי דברי אחרונים לכתחלה צריך להיות כך: שישים הישראל בעצמו העורות להוף הסיר לשמה, ויאמר לעכו"ם שכל שאר מלאכת העבוד שעשה הוא עשה גם-כן לשמה, ויכול העכו"ם אחר-כך להוציא בעצמו ולתקנו ואין צריך עוד לעמוד על גבו ולסיעו עוד. ואם נתן הישראל העורות בעצמו לתוף הסיר לשמה ולא אמר בלום להעכו"ם, פתב הפריימגדים דצריך ציון ביד לפי דברי הבית-יוסף ביו"ד דעה בסימן דעא פשו אפלו לדברי הרמב"ם, והפ"ח אורח. אכן לפי דברי הנוהג ביהודה בסימן קעה, צ"מ שם, ובא"י הגאון מהר"ם בנעט על הפדרכי סוף הלכות ספר-תורה, יש להקל בדיעבד⁵⁰. ואם סיעו הישראל להעכו"ם קצת בסוף ובהו גמר מלאכת העבוד, ולא אמר לעכו"ם כלל שעשה לשמה, (לו) זה בודאי לא מהני, דקס"ע אין בו ממש. והני מלי שיה גמר העבוד לא עשה בעצמו רק בסייע עם העכו"ם, אכל אם גמר הישראל בעצמו בלא סיוע העכו"ם, כגון שהוציא הישראל העורות מן הסיר קדם שנגמר עבדתו ויהיה חתום בתוף הסיר לשמה, ה"מ ביו"ד דעה והגאון מהר"ם הנ"ל מקלין בזה, ואין למחות ביד הנוהג להקל בדבריו, וכמו שפירשו בבאר הגולה: י' (לא) בטביעות עין. שנתן בסיקניו, או שאילו הנקבים נעשו יותר מתוך ממשלו. ויש אומרים (לו) שיתבב בראש בקנים במקום שאין דרך לעבד הראש וישאר הנקב עד אחר העבוד, ולא יסמן במרצע מחמת נחשש זיוף, ובדיעבד יש להקל בזה שנתן-עורו: יג (לב) לשמים.

משלה כלל יודו בזה לדברי הש"י ומבני. אחר-כך מצאתי בעוה"י לבגאון מהר"ם בנעט באורו על המדרכי סוף הלכות ספר-תורה ביד"א וס"ע, שמוקם ביד"א נדבריו שם שהוא טובר גס-כן כמו שכתבנו, שאפלו לא אמר לעכו"ם מענין לשמה מהני. כיון דעשה הישראל עשה בעצמו במלאכת העבוד לשמה: * בעין אותיות. כדי שלא יחליטם העכו"ם בעוה"א אחרים, ונראה צ"ל אותיות, אכל נקבים ק"ל לסימן לא מהני (פמ"ג): * לזוף. שפנים העור על-ידי עור אחר ועושר גס-כן במרצע צ"ל אותן האותיות. כסב המצות-השקל, דצריך וזהו מרבה בשמעבד על-ידי עכ"ם אמן הוא מניח מקליתין על הנקבים הנמצאין בהקלף, ואזכור טלאים גרוב לנדאי שלא נחשבדו לשמה, שהן מחזיקות עורות שנקצצו ונחשלו מל אשך נכוד לז"ל להטיל שלא, ובקשי נקרים אחר העבוד כי אם נגד השמש: * משום דמרתת. הא לא ה"ל לא שכן פנה ספקא ודבאן לקלא (כי לשיטתו לשמה הוא נרבה), דכל שנתנה בו העכו"ם גליל וקרוי לזדאי הוא; ובמקום דלא נקנה בו העכו"ם על-ידי התליפין, נקמא לן דלא חוששין לאתלופי (פמ"ג): * יהיה הקלף מעור בהמה וניהי ועוף. עוף משבח, ואחריו חיה, ואחריו בהמה, ושליל יותר ט"ב, שצ"ב לא יצא לאורי העולם⁵¹ [אחרונים]: * הטהורים. וטהורה שנוקדה משכאה, צ"מ בתשובת יד-אלהיו סימן ב שהצריך והקלה להחמיר, אכל טמאה שנוקדה משהוהה פתיר לכ"כ בשם שכתבנו "אם לאחר הכתיבה וכו' ואין אם יש בו צורת אות אסור הקצה, צ"מ פריימגדים⁵² בסעף-קטן כו: * ואפלו מנבלה וכו'. ואפלו מנבלה על-ידי אחרים. כגון נחירות וקצוות, חספות שבת ק"ח: * "תורה ה'". ואפלו שאר ספרים שאינם מ"ה, שיש בהם שמות שאינם נקובים, אסור לכתב על עוד בהמה טמאה. ואם הם כתובים רק בקרן לסימן השם, יש לומר דשרי לכתב, והוא הדין ספר הש"ס ומקובים כהא יונא שרי (פמ"ג): * האות וכו' חלוקה לשמים. צ"מ במשנה ברורה סוף סעף-קטן לב במה שכתבנו "אם לאחר הכתיבה וכו' ואין אם יש בו צורת אות וכו'". ואם נקב שצנשה לאחר הכתיבה הוא רק באמצע ע"כ האות, אפילו דיש לעבד להקל בזה ש"י אפלו אם אין בו שיר אות עד המקום הנדא, כיון דלא לשמה עובר האות

שער הציון

(לו) פריימגדים: (לו) מנן אברהם:

ג. הנהגת מוסדות תפלין ד. הנהגת מוסדות ודבור ביהודה שם כסב תשובה לנאון מקשה ה שבת קח ר. שם וזלזל קכ ז. הר"י אסנאני שם בסימן לו ה שם

שערי תשובה

מהני למזוה לא לסי, ואם עבד למזוה לא מצי אלא קמזוה לבד וכמ"ש הב"י סי' לב ע"ש: [טז] *הטהורים. עבד"ט. וכתב בכו"מ שור בשבת דף נח, מנן שאין בוחזין תפלין כו', והוא ע"פ מה שפארנו בשאלה אחת אם מותר לכתב תפלין ע"ג עור בהמה טהורה ששקדה ונעשה ע"י, והקליונו לפי מ"ש פאן דבעינן מן המסר (ור"ל שבת-שונה שם חזקים דמסר בפיו ממש בעינן, ור"ל כמ"ש התוספות דקאי על האין. וספר השו"ב וכו' נקלמו מן העין וזלזל על דאבדו), אלא אפלו לפרוש תוס' דהנהגה על הפיו המסר מ"מ יש לאסר דע"ז אהמס למה כו' עין שם: [יז] לשמים. עבד"ט. ועין בתשובת הגאון בעל אבן העזר הנדפס בגליון הסג"א. וצ"מ בשו"מ ביה"אפרים חלק א"ח סי' ג מ"ש:

באר הגולה

הסיד, ותר על-ידיהן נקב גרע, דבכתובת הסיד אפלו לא היה בעבוד ראשון שום אמירה לכפ"ם מהני, כמו שנראה מדברי הטור ביו"ד דעה שם, וכאן צריך ע"כ אמירה לעכו"ם. דקס"ע לבד אין בו ממש: אלא על-ידיהן רבנות הש"י כמה שכתב במסע, אין רוצה לומר שעשה אתה מעשה בסעף העכו"ם, דקס"ע זו בודאי אין בו ממש, אלא רוצה לומר שעשה ג"כ הוא אינה מעשה עבדו בלי העכו"ם, וסבירא ה"מ לומר דזה בודאי חשיב חזקנה מצליחה לקדשה, כיון דכלא גמר הישראל לא היה ציון העור קציד, וצ"מ פאן לא החמירו התוספות אלא דחקון הקלף ושרטוטו זה לא חשיב חזקנה לקדשה, כיון דכבר נגמר מלאכת העבוד, אכל בזה שעושה בעבוד מעשה גמורה, דכלא עשיתו לא היה העור נגמר בעבודו. מהני, וצ"ל זה הביא ראיה מהסתנות הרק (שהוא קלף כדאימא בטור), פריש, דכלא למנן שבת בודאי אין צבד אחר עבוד, וכו' שכתב בהלכות שבת לענין שאר מלאכות, וכאן מהני. אלא על-ידיהן דכאן לא בעינן רק שעשה מעשה שהיה חזקנה מצליחה לקדשה, אלא גם-כן כל ש"כ שעושה חזקנה בעבוד עצמו, דזה בודאי מקרי עבוד אף לענין שבת וזכמו שמונים בשבת דף ע, ופריש "הני מולח הני מעבד", אלא אף דלא עשה כי אם מליחה בעלמא שצ"ל שם ע"ד עליה ולא קלף, כדאימא בשבת דף עט, חזב משום עבוד, אם כן כל-שכן שעשה עפ"י לבד, דכנה נגמר עליה מלאכת העבוד להקרא על-ידיה קלף ולא דעתא, דכ"כ כל-שכן דמקרי עבד לענין לשמה, ואם כן אי' אנו צריכין לומר יוכיח סופו על תחלתו. ובסופו לבד די: ימילא אי' אנו צריכין גס-כן לומר שצנשה לעכו"ם בתחלתו לעשות לשמה, ובהו יוסר כל חקירות מדברי חב סור"י וזה, הוצא מדבריו, דשני צניי סיעו יש: אם עשה פעלה בשמחות העכו"ם ואפלו בתחלתו, בה נדאי לא מהני רק באפן שפאר לעכו"ם לזמן לתוף הסיר לשמה, ואפלו זה לא מהני רק לקרא"ש, ובהו מור השליח-צ"ל שכתב "ויסיעו קצה בעבודה", אכל נדאי אם עשה פעלה בעצמו במלאכת העבוד, אף שתחלת העבוד עשה העכו"ם, כיון דכלא הישראל לא היה נגמר, סבירא לה להט"ו דמהני אף אם לא אמר לעכו"ם בתחלתו שעשה לשמה. וגם הרמב"ם והתוספות דסבירא לה: דהאמירה לקדשה"ם לא

הלכות תפילין סימן לב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ל]

יש להקל בדיעבד⁽⁵⁰⁾.

(50) והדו"א (א"ה ס"ו ו ס"ק י) כתב שואחר שתחילת העיבוד נעשה לשמה ממילא כל המשך העיבוד כתמא לשמה הוא, ואין צריך מחשבת לשמה מפורשה.

ומטעם זה כתב, שמוחר לעבד עורות [וכן לטוות ציצית] על ידי מכונה חשמלית, כשהכח הראשון נעשה לשמה ועל ידו נעשה כל המשך העיבוד כתמא לשמה. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל סי' יא ס"ב ד"ה טואן, ולקמן סי' תס ס"ק ג.

והגרולי הקדש (כלל ג אות ה) כתב שכיון שהעיבוד אינו נעשה על ידי פעולת האדם אלא נעשה ממילא על ידי השהייה בסיד, לא שייך להצריך לשמה אלא בשעת הנתינה לסיד.

ולענין הפיכת העורות בתוך הסיד הנעשית על ידי מכונה ולא בכח אדם, וגורמת שיספג הסיד היטב בפנימיות העורות [וכן מועילה שלא ישקע הסיד למטה וישארו העורות למעלה במים צלולים וירקבו], כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קעג) שאף שפעולה זו היא מיסודי העיבוד, מימ אין להרהר לפוסלו, מחמת שהאדם הניחו בסיד בתחילה לשמה וגם הפעיל את המכונה לשמה, ומבואר במשגיב ובביה"ל כאן שבדיעבד די בכך שחלק מהעיבוד נעשה

לשמה, אך מ"מ יש להחמיר לעשות את כל מעשה העיבוד מתחילתו ועד סופו על ידי מעשה אדם לשמה. וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' שצו) שיש מקום להחמיר שהעיבוד יהיה עבודת יד מתחילתו עד סופו, אך מדינא אין צריך, ואף אם המכונה מגביהה את הקלף מחוץ לסיד ושוב מחזירתו, נחשב הכל כהמשך הפעולה הראשונה של הפעלת המכונה לשמה.

[ביה"ל ד"ה יהיה]

ושליל יותר ט"ב, שצ"ד לא יצא לאויר העולם⁽⁵¹⁾.

(51) ובביאור הרב כתב בספר התרומה (סי' רז) שבודאי לא נעבדה בו עבירה, וכן כתב בהגהות מיימוניות (פ"ג מהל' תפילין אית כ). ובשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' לז) כתב שכיון שלא יצא לאויר העולם אינו מקבל דינים.

[ביה"ל ד"ה הטהורים]

ועור של אסור הנאה, ע"ן בפר"מ נגדים⁽⁵²⁾.

(52) ועור של בכור, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ה) שאין לעשות ממנו ספרים תפילין ומזוזות, מפני שהוא טעון קבורה ואסור בהנאה, כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' שיט ס"א).

